

Дзьобань О. П.,доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософіїНаціонального юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Харків, Україна), E-mail: a_dzeban@ukr.net**Михайловський Р. А.,**

викладач кафедри філософії

Харківського національного університету Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба
(Харків, Україна), E-mail: ra.mih.75@ukr.net

ПРОБЛЕМА БЕЗПЕКИ: ВІД АНТИЧНОСТІ ДО РЕНЕСАНСУ

***Анотація.** Показано, що у стародавньому світі спостерігається поступовий перехід від міфолого-язичницького розуміння безпеки до її абстрактно-понятійного тлумачення. Аналіз небезпек і негараздів у стародавніх підходах побудований на основі критичного ставлення до дійсності, в процесі якого виробляються гносеологічні та логічні критерії для оцінювання безпеки буття. Обґрунтовується, що розвиток знань про безпеку у даний період відбувається в результаті активного аналізу природних і соціальних процесів.*

***Ключові слова:** безпека, небезпека, суспільний порядок, суспільство, мир, війна.*

Постановка проблеми. Проблема безпеки є актуальною у будь-який історичний період. Осмислення небезпек, супроводжуючих життя людини, примушувало й примушує людей замислюватися про можливі варіанти порятунку – збереження тіла, душі, продовження власного життя та існування людського роду. Як склалися уявлення про безпечне існування, в чому вбачали мислителі різних епох причини й джерела небезпек, як намагалися добитися стійкого миру, безпеки й процвітання – відповіді на ці та інші життєво важливі питання далеко виходять за межі соціально-філософського дослідження. Повернутися до давнього минулого важливо не тільки для того, щоб докопатися до справжніх витоків тих або інших категорій і принципів, що становлять методологічний каркас філософської концепції національної безпеки.

Результати аналізу наукових джерел і публікацій свідчать про те, що проблема безпеки останніми роками стала надзвичайно популярною й використовується настільки широко, що досить часто буває неможливим виділити сутність і межі застосування основних складових понять та категорій у даному контексті. Тому виникає необхідність конкретизувати сутність і зміст філософського розуміння проблеми безпеки на підставі ретроспективного аналізу спадщини найхарактерніших представників філософської думки у даному напрямку, що і є **метою** даної статті.

Виклад основного матеріалу. У кожен конкретну історичну епоху формувалися характерні уявлення про безпеку, обумовлені сформованим на даному етапі розвитку світоглядом. Міфолого-язичницькі й релігійні вірування концентрували знання про безпеку, що зароджувались, і успішно виконували функції захисту, регулюючи життя суспільства, забезпечували безпеку й усталеність особистого й соціального буття. Закони безпечного життя визначалися надприродним – міфічними істотами, божественною генеалогією, єдиним Богом. Дотримання ритуалів гарантувало захищеність, спокій і забезпечувало статичну стійкість буття, а гарантом стабільності (безпеки) був природний – раціональний, вічний, божественний порядок речей, укорінений у свідомості давньої людини. В давнину люди відчували себе в безпеці тільки в єдності з природою, оскільки «жили за природою» й розвивали свій суб'єктивний розум в гармонії з об'єктивною реальністю [1].

З розвитком суспільства поступово здійснюється перехід від міфолого-

язичницького й релігійного пояснення джерел нещастя, страждань, небезпек до їх філософсько-понятійного тлумачення. І все ж, як писав Д. Фрезер, «древній єврей мав таке ж слабке уявлення про природні причини, що впливають на хід історичних подій, як про фізичні закони, які обумовлюють появу дощу й вітру або зміну пір року. У людських взаєминах, як і в явищах природи, він однаково готовий був вбачати перст божий. Ця незворушна покірність надприродним силам як началу начал являла собою майже таку ж серйозну перешкоду спокійному обговоренню політичних заходів у залі ради, як і неупередженому дослідженню законів природи в лабораторії» [2, с. 422].

Ідеал безпечної життя, коли в міжнародних відносинах дотримувалися б загальноновизнаних норм справедливості, сходиться до часів античності, коли існувало уявлення про золоте століття, про щасливий, безпечний і безтурботний стан людини. Люди не знали ані горя, ані труднощів, родючі землі давали багаті урожаї. Найвиразніше це уявлення виражене давньогрецьким поетом Гесіодом та римським поетом Публієм Овідієм [3; 4].

Спостереження за природними процесами дозволило людині визначити, що джерелами природних небезпек є могутні стихії – огонь, вода, повітря, земля, дією яких природа проявляє свою міць. Названі стихії, будучи умовами людського існування, одночасно становлять загрозу для буття соціального. Вода несе потопа, вогонь – пожежі, повітря – урагани, земля – землетруси. Можливо, саме небезпечна суть стихій, здатних знищити людство, спонукала древніх мислителів розглядати дані стихії як першооснови світу. У Фалеса це вода, у Анаксимена – повітря, у Геракліта – вогонь, а у Емпедокла – земля, вода, вогонь, повітря.

Отже, як видно, в основі античної версії міфу, що дійшла до нас, про золоте століття лежать народні міфологічні уявлення про краще життя: вільне, гідне, сите і, головне, безпечне. Цей мотив «без мечів і військових вправ», очевидно, з особливою силою позначився в епоху постійних міжусобних війн, коли минулий, більш мирний час повинен у контрасті з жорстокою дійсністю залізного століття здаватися людям безтурботною, щасливою, безпечною добою. Ідеї безпеки завжди розповсюджувалися в епоху руйнівних воєн і після них.

В епоху розквіту античної філософії у центрі уваги мислителів знаходилася ідея загальної безпеки. Проте, питання про безпеку розглядалося тільки як внутрішньоеллінська проблема (внутрішній мир), а зовнішній мир вважався короткою перервою між необхідними в соціальному сенсі війнами (Геракліт, Платон, Аристотель). Античні мислителі прагнули лише до усунення міжусобних воєн. В ідеальній державі Платона немає внутрішніх воєнних сутичок, але віддаються почесні тому, хто відрізняється в «другому, найбільшому виді війни» – у війні з зовнішніми ворогами. Аналогічної точки зору почасти дотримувався й Аристотель.

Увагу давньогрецьких філософів привертають не тільки трагічність буття окремої людини, але й держави, умови, перспективи суспільного розвитку. Аристотеля вже цікавить не стільки питання про походження небезпек і загроз, скільки порядок навколишнього світу, раціональне та наукове вивчення якого дозволять забезпечити безпеку. Згідно етиці Аристотеля, в людині закладено внутрішнє прагнення до блага – прагнення до щастя, безпеки. У розумінні Аристотеля безпека можлива лише в процесі діяльності, яка приносить задоволення, прагнути до якої означає йти до свого власного блага. Єдино можливою безпечною формою суспільного життя для Аристотеля, як і для Платона, є місто-держави, мета якого – виховання громадян у дусі чесноти. Вищим державним благом вважається справедливість – те, що служить загальній користі й безпеці. У державі безпека найбільш забезпечена там, де немає ані надмірного багатства, ані надмірної убогості, і де керують люди середнього достатку заради загальної користі.

При розгляді державного устрою Аристотель, на відміну від Платона, міркує не

про «ідеальну конструкцію» такого устрою, а про найкращу з можливих за даних суспільних обставин [5]. Таким чином, філософія Аристотеля підводить підсумок розвитку античних думок про безпеку й дає початок теоретичному осмисленню проблем безпеки та можливостей її забезпечення в конкретних умовах.

Однією з головних думок Епікура є твердження: «Якби нас аніскільки не турбували підозри щодо небесних явищ і підозри про смерть, що вона має до нас якесь відношення, а також нерозуміння меж страждань і пристрастей, то ми не мали б потреби у вивченні природи» [5, с. 774]. Філософ активно вивчав природні процеси (грим, град, сніг, урагани). Поступово істинні знання зародили в античній людині сумніви в надприродній визначеності усіх аспектів її буття і, як результат, – потребу в теоретичному осмисленні власної безпеки. Епікур, вживаючи безпосередньо слово «безпека», пише про безпеку окремої людини наступне: «Хоча безпека від людей досягається деякою мірою завдяки деякій силі, що віддаляє (людей, які турбують), і добробуту (багатству), але справжньою безпека буває завдяки тихому життю й віддаленню від натовпу» [5, с. 774].

Епікур говорив про гармонію духовно врівноваженої, вивільненої від пристрастей людини розумної і природи, визначаючи людське щастя як життя згідно з природою. Він цілковито поділяє загальне правило всіх стоїків: «живи згідно з природою речей» і вважає, що ухилитися від неї, керуватися її законом, брати з неї приклад – у цьому й полягає мудрість. Отже, життя буде щасливим і безпечним, якщо воно узгоджується зі своєю природою [6].

В епоху пізньої античності актуальним було питання, як забезпечити щастя кожній людині. Відповідь епікуреїзму полягала у тому, що хороше життя – це благополуччя й відсутність болю й страждання. Епікуреїзм надає особливого значення витонченим і безпечним видам блага, які людина в змозі контролювати.

Стародавні греки, в основному, пов'язували безпеку з відсутністю війни, разом з тим, вони вбачали в іноземцях ворогів і вважали їх і все, що їм належить, хорошою здобиччю, якщо тільки її можна було захопити. І греки, і римляни не могли визнавати ідею досягнення безпеки через вічний мир вже через своє ставлення до варварів. Так званий мир, що панував у величезній Римській імперії, був пов'язаний з поневоленням численних племен і народів. Він ґрунтувався на національному егоїзмі й воєнній силі і своїм подальшим падінням довів лише неспроможність ідеї «всесвітньої держави».

Римляни називали варварським все, що не було римським, і говорили: «Для варварів ланцюг або смерть». І лише декрет імператора Клавдія надав населенню деяких із завойованих Римом областей права римського громадянства. Основною метою декрету було зміцнення влади Риму над підкореними народами і залучення громадян-провінціалів на службу в римську армію для захоплення все нових територій, заселених варварами. І заклик давньоримського мислителя Ціцерона «*Sedant arma togae*» («Нехай зброя поступиться місцем тозі»), тобто нехай все вирішує не військова сила, а громадянська влада, фактично не застосовувався відносно так званих варварів. Це пов'язувалося з тим, що для мислителів цієї епохи рабство було явищем природним і навіть прогресивним. Аристотель, Ціцерон та інші вважали його суспільно необхідним інститутом, воно було домінуючою формою виробництва. Рабами ставали зазвичай військовополонені, а також вільні, що потрапляли в рабство за борги, й діти, народжені рабами. Для Римської імперії військовополонені були одними з головних джерел рабства. Цілям закріплення експлуатації рабів служили апарат державної влади, правові інститути та релігія. І звичайно, провідне місце в цій системі займала зовнішня політика, що була спрямована на захоплення все нових територій і поневолення нових мільйонів іногородців.

Проте деякі мислителі, наприклад, Діон Хрїсостом (Златоуст), вважали, що всі люди, у тому числі й раби, мають однакове право на свободу. Однак більшість

мислителів того часу вважала правомірним вести війни проти інших народів. Адже завдяки війні з'являлися в полісах раби, без яких не могло існувати господарство античності. Характерними для світогляду того часу є наступні слова Аристотеля: «... якби ткацькі човники самі ткали, а плектри самі грали на кіфарі, тоді й зодчі не потребували б працівників, а панам не потрібні були б раби» [7, с. 381]. Тому, про викорінення воєн не могло бути й мови, як не могло бути мови і про безпеку у глобальних масштабах.

Проте, в епоху пізньої античності формується негативне ставлення до війни взагалі, як до варварської справи, і визнання корисності деяких її видів, що сприяють «локальній безпеці». Проти воєн і за утвердження стійкого миру й безпеки виступили відомі мислителі – Овідій, Тібулл, Вергілій, Гораций, Сенека й багато інших.

Але за золотим століттям слідували у порядку поступового регресу срібне, потім мідне і, нарешті, залізне століття, зіпсоване і жорстоке, гірше за всі інші. Такий соціокультурний регрес неминуче актуалізував потребу в осмисленні проблем безпечного життя. Вже у період еллінізму в Стародавній Греції з'являється перший фантастичний роман подорожей Ямбула (II ст. до н.е.), що наводиться у книзі «Історична бібліотека Діодора Сицилійського». Там із захопленням зазначається, що далеко, за Африкою, за Мадагаскаром, є Острів Досконалої: він круглий, досконалої в піфагорійському сенсі форми. Дари природи там рясні, жителі сильні і витривалі, не схильні до хвороб, центральної влади немає, і люди, об'єднавшись в родові общини, по черзі виконують нескладні обов'язки. Все спільне: земля і угіддя, житло і знаряддя, навіть дружини і діти. Панує вічний мир, безпека, і немає незадоволених ідеальними порядками.

У той же час, в кінці античної епохи світ охопила пристрасна релігійність, яка дедалі посилювалась. І в епоху середньовіччя люди знову почали звертатися за допомогою до надприродного. Вони шукали шляхи вирішення важких життєвих проблем у релігійній сфері. Період Середньовіччя в ідеологічному плані характеризується утвердженням християнської релігії, що пронизує всі сфери суспільного життя і свідомості, тому ідея можливого виживання (порятунку) була пов'язана з Богом, і уявлення про безпеку значною мірою визначались релігійним світоглядом. Квінт Тертулліан вважав, що людина повинна мати скромну християнську зовнішність і не надто покладатися на власні сили, оскільки мимоволі може втратити обережність. «Страх є основою порятунку, а самовпевненість заважає страху. Краще не довіряти своїй чесноті: недовіра вселить у нас страх, страх зробіть нас обережнішими, і завдяки цьому ми уникнемо небезпеки. Якщо ми покладемося на себе, то напевно не уникнемо падіння. Хто живе безтурботно й нічого не остерігається, той не може вважати, що він у безпеці. Але той, хто насторожі й найбільше побоюється, той по-справжньому може бути спокійним» [8, с. 350].

Від мрій про золоте, мирне століття мислителі переходять до раціонального обґрунтування і планів встановлення рівноправних, справедливих відносин між однорідними (як правило, християнськими) державами. Встановлення християнством загальнолюдської моральності, заперечення ним національних, обрядових і суспільних відмінностей дало потужний імпульс до висунення ідеї вічного миру. Як відомо, в період свого зародження християнство не схвалювало війну й військову службу, вбачаючи найважчий гріх в позбавленні людини життя. Відомий християнський теолог Августин Блаженний критикував Римську імперію, споживацьки орієнтовану пізньоантичну цивілізацію, виступав проти будь-якого насильства: від насильства над дитиною в школі до державного насильства. Він вважав, що насильство є наслідком гріховної зіпсованості людини, і тому воно варте презирства. Августин стверджував, що мир є вищим благом: ведучи війну, всякий добивається миру, а укладаючи мир, ніхто не бажає війни. Він поділяв Всесвіт на «Град земний» (людський, небезпечний) і «Град Божий» (уми-

ротворений, цілком і повністю безпечний). Останній є, за його словами, ідеалом досконалості, де процвітає істинний мир [9, с. 87–88]. «Град земний», навпаки, є цілком гріховним і війна є його ідеалом. Проте, люди можуть заслужити бажаний мир, якщо підкоряться Божественному порядку: мир і безпеку знаходить той, хто обстоює спокій і упокорювання. Від Августина бере початок ідея «Миру Божого» (Pax Treuga Dei) – миру, безпеки й злагоди в межах християнських держав [10, с. 134].

Якісно новий етап формування елементів філософських концепцій безпеки пов'язаний з епохою Відродження. У центрі уваги передових мислителів цього періоду стояла людина, її звільнення з-під гніту церкви й соціальної несправедливості. Проблема осмислення умов безпечного гармонійного розвитку особистості привела гуманістів до постановки питання про усунення з життя людей найбільшого зла – війни. Народженню ідеї вічного миру, безперечно, сприяло перетворення війни у все більшу загрозу для народів Європи. Удосконалення зброї, створення масових армій і воєнних коаліцій, багаторічні війни, що продовжували роздирати європейські країни в ще ширших масштабах аніж раніше, змусили мислителів епохи Відродження задуматися над проблемою безпечних взаємостосунків між державами і шукати шляхи їх нормалізації.

В епоху Відродження мислителі розглядали людину як найвищу цінність, і всі її проблеми перебували в центрі уваги мислителів того часу. Цікавими є роздуми італійського гуманіста, прихильника філософії Епікура Лоренцо Валли про «особисте благо», яке філософ, на протигагу християнському аскетизму й етиці стоїків, вважав мірилом моральності. На думку Валли, великі блага, тобто ті, які містять у собі великі вигоди, є більш прийнятними аніж менші блага, як менший збиток більшого. Визначити, що ж таке великі блага і що менші, важко саме тому, що змінюються часи, місця, особи тощо. Але головною умовою більшого блага Валла називає відсутність небезпек, загроз; головна умова більшого блага полягає у тому, щоб бути позбавленим нещастя, небезпек, турбот, труднощів, прагнучи до того, щоб бути улюбленим усіма, що є джерелом усіх насолод. Що це таке, всі розуміють, і свідчення тому – численні книги про дружбу. Навпаки, відомо, що жити серед ненависті є подібним до смерті. Невід'ємною властивістю людини Валла проголошує прагнення до насолоди. Саме воно зберігає людині життя: роду живих істот нічого так не виділено природою, як зберігати своє життя і тіло й ухилитися від того, що видасться шкідливим. Ніщо більше не зберігає життя, аніж насолода за допомогою органів смаку, зору, слуху, нюху, дотику, без чого ми не можемо жити, без чеснот же можемо. Так що, якщо хтось є жорстоким і несправедливим по відношенню до будь-якого з почуттів, то він діє всупереч природі і всупереч своїй користі [11].

На перший погляд, подібна світоглядна позиція виглядає асоціальною, однак тяжіння до комфорту, спокою, безпеки – це є також прояв прагнення до насолоди, яке, будучи природною рисою й потребою людини, є одним з основних елементів її активності. Осягаючи умови свого життя, закони суспільного розвитку, людина перетворює саму себе, природне й соціальне середовище шляхом цілеспрямованої діяльності для досягнення певної користі, вигоди, часто «особистого блага». Розглядаючи суспільство як певну спільноту – таке собі неформальне утворення, яке являє собою єдність людей і предметів, охоплених суспільними відносинами, можна сказати, що «приватне благо» відіграє не останню роль у визначенні загального блага. Тут доречною уявляється проста аналогія між «особистим благом» і особистою безпекою, яка є предметом багатьох сучасних досліджень.

Відомим поборником ідеї миру й безпеки був нідерландський вчений-гуманіст Еразм Роттердамський. Він постійно підкреслював прихильність до мирної традиції, що йде від Біблії. На його переконання, саме мир, а не насильство й війни, сприятиме досягненню безпечного стану життя, втіленню у життя всіх

цінностей людської культури [12, с. 388].

Ідеї безпеки Еразма Роттердамського у філософському контексті розвивав німецький гуманіст і філософ, діяч радикально-бюргерського напрямку Реформації Себастьян Франк. Філософські погляди Франка на проблему безпеки можна охарактеризувати насамперед як пантеїстичні, такі, що представляють собою синтез різномірних елементів, включають лютеранське вчення, середньовічний містицизм, елементи неоплатонізму, ідеї Відродження, гуманізму й раціоналізму, підкріплені висловлюваннями як отців церкви, так і нехристиянських філософів. Як релігійний філософ він вбачав запоруку безпечного існування в заміні зовнішнього авторитету внутрішнім «просвітництвом» під впливом Святого Духа. Дана ідея яскраво виражена в його головній філософсько-богословській думці про конфлікт, притаманний як кожній людині, так і історії в цілому. Цей конфлікт виникає між Внутрішнім Словом (Логосом, Богом Сином, вічним і невидимий Христом), яке є кінцевою реальністю, і зовнішнім словом (законом, плоттю, егоїзмом), що є лише видимістю [13; 14]. Ця думка простежується у всіх його численні працях з теології, історії, географії, космографії.

Як висновок зазначимо, що концептуальні ідеї безпеки сягають у сиву давнину. Уже в стародавньому світі спостерігається поступовий перехід від міфолого-язичницького й релігійного розуміння небезпек і безпеки до їх абстрактно-понятійного тлумачення. Зароджуються філософські вчення, які намагаються пояснити походження людських страждань, в основі яких вбачаються природні небезпеки і соціальні зв'язки.

Аналіз небезпек і негараздів у стародавніх підходах побудований на основі критичного ставлення до дійсності, в процесі якого виробляються гносеологічні та логічні критерії для оцінювання безпеки буття.

Подальший розвиток суспільства призводить до ускладнення якісних характеристик небезпек, а розвиток знань про безпеку відбувається в результаті активного аналізу природних і соціальних процесів; у забезпеченні безпеки особливу увагу приділяють використанню законодавчих, технічних та інших наукових засобів.

Механізм забезпечення безпеки вбачається у нарошуванні нових знань з метою не простого описання загрозованих подій і можливої безпеки, а практичної зміни ситуації.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ :

1. Дзьобань О., Мануйлов Є. Проблема безпеки у ранніх формах її усвідомлення // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. Науковий журнал, 2016, № 2 (106), С. 40–52.
2. Фрезер Дж. Фольклор в Ветхому завете / Пер. с англ. – 2-е изд., испр. – М.: Политиздат, 1990. – 542 с.
3. Гесиод. Работы и дни // Античная литература. Греция. Антология. Ч.1 / Сост. Н. А. Федоров, В. И. Мирошенкова. – М.: Высшая школа, 1989. – С. 59–69.
4. Овидий. Метаморфозы / Пер. с лат. С.Шервинского. – М.: Художественная литература, 1977. – 430 с.
5. Мыслители Греции. От мифа к логике: сборник / Сост. В.Шкода; пер. с древнегреч. – Москва, Харьков: ЭКСМО-Пресс; Фолио, 1998. – 829 с.
6. Баталер-Боудон Т. 50 великих книг по философии / Пер. с англ. К. Савельевой. – М.: Эксмо, 2014. – 575 с.
7. Аристотель. Сочинения. В 4 т. / Пер. с древнегреч.; общ. ред. А. И. Доватура. – Т. 4. – М.: Мысль, 1983. – 830 с.
8. Тертуллиан К. С. Ф. Избранные сочинения / Пер. с лат.; сост., общ. ред. А. А. Столярова. – М.: Прогресс: Культура, 1994. – 443 с.
9. Герье В. Блаженный Августин. – М., 1910. – 348 с.
10. Августин Блаженный. О Граде Божьем. – СПб.: Алетейя; Киев: УЦИИМ-Пресс, 1998. – 684 с.
11. Валла Л. Об истинном и ложном благе. О свободе воли / Пер. с лат. В. А. Андрушко и др.; отв. ред. А. Х. Горфункель; сост. и авт. вступ. ст. Н. В. Ревякина. – М.: Наука, 1989.

– 475 с.

12. Роттердамский Э. Похвала глупости / Сост., вступ. ст., примеч. А. Л. Субботина. – М.: Советская Россия, 1991. – 462 с.

13. Левен В. Г. Исторические взгляды Себастьяна Франка // Средние века, 1995, Вып. 6, С. 234–256.

14. Левен В. Г. Философские воззрения Себастьяна Франка // Вопросы философии, 1958, № 10, С. 72–81.

REFERENCES:

1. Dzoban O., Manuilov Ye. Problema bezpeky u rannikh formakh yii usvidomlennia [The problem of security in the early forms of its realization] // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Naukovyi zhurnal, 2016, № 2 (106), S. 40–52..

2. Frezer Dzh. Fol'klor v Vetkhom zavete [Folklore in the old Testament] / Per. s angl. – 2-e izd., ispr. – M.: Politizdat, 1990. – 542 s.

3. Gesiod. Raboty i dni [Works and days] // Antichnaya literatura. Gretsiiya. Antologiya. Ch.1 / Sost. N. A. Fedorov, V. I. Miroshenkova. – M.: Vysshaya shkola, 1989. – S. 59–69.

4. Ovidiy. Metamorfozy [Metamorphosis] / Per. s lat. S.Shervinskogo. – M.: Khudozhestvennaya literatura, 1977. – 430 s.

5. Mysliteli Gretsii. Ot mifa k logike: sbornik [Thinkers Of Greece. From myth to logic: collected papers] / Sost. V.Shko-da; per. s drevnegrech. – Moskva, Khar'kov: EKSMO-Press; Folio, 1998. – 829 s.

6. Bataler-Boudon T. 50 velikikh knig po filosofii [50 great books in philosophy] / Per. s angl. K. Savel'evoy. – M.: Eksmo, 2014. – 575 s.

7. Aristotel'. Sochineniya. V 4 t. [Works] / Per. s drevnegrech.; obshch. red. A. I. Dovatura. – T. 4. – M.: Mysl', 1983. – 830 s.

8. Tertullian K. S. F. Izbrannye sochineniya [Selected works] / Per. s lat.; sost., obshch. red. A. A. Stolyarova. – M.: Progress: Kul'tura, 1994. – 443 s.

9. Ger'e V. Blazhennyy Avgustin [Augustine]. – M., 1910. – 348 s.

10. Avgustin Blazhennyy. O Grade Bozh'em [The City Of God]. – SPb.: Aleteyya; Kiev: UTsIIM-Press, 1998. – 684 s.

11. Valla L. Ob istinnom i lozhnom blage. O svobode voli [About the true and false good. Of free will] / Per. s lat. V. A. Andrushko i dr.; otv. red. A. Kh. Gorfunkel'; sost. i avt. vstup, st. N. V. Revyakina. – M.: Nauka, 1989. – 475 s.

12. Rotterdamskiy E. Pokhvala gluposti [Praise of folly] / Sost., vstup. st., primech. A. L. Subbotina. – M.: Sovetskaya Rossiya, 1991. – 462 s.

13. Leven V. G. Istoricheskie vzglyady Sebast'yana Franka [Historical views of Sebastian Frank] // Srednie veka, 1995, Vyp. 6, S. 234–256.

14. Leven V. G. Filosofskie vozzreniya Sebast'yana Franka [Philosophical beliefs of Sebastian Frank] // Voprosy filosofii, 1958, № 10, S. 72–81.

Дзєбань А. П., доктор философских наук, профессор, профессор кафедры философии Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого (Харьков, Украина), E-mail: a_dzeban@ukr.net

Михайловский Р. А., преподаватель кафедры философии Харьковского национального университета Воздушных Сил имени Ивана Кожедуба (Харьков, Украина), E-mail: ra.mih.75@ukr.net

Проблема безопасности: от античности до Ренессанса.

Аннотация. Показано, что в древнем мире наблюдается постепенный переход от мифолого-языческого понимания безопасности к ее абстрактно-понятийному толкованию. Анализ опасностей и проблем в древних подходах построен на основе критического отношения к действительности, в процессе которого вырабатываются гносеологические и логические критерии для оценивания безопасности бытия. Обосновывается, что развитие знаний о безопасности происходит в результате активного анализа природных и социальных процессов.

Ключевые слова: безопасность, опасность, общественный порядок, общество, мир, война.

Dzoban O. P., doctor of philosophical Sciences, Professor, Professor of the department of philosophy, Yaroslav Mudryi National Law University (Kharkov, Ukraine), E-mail: a_dzeban@

ukr.net

Mychaelovskiy R. A., lecturer of the Department of philosophy, Kharkiv national University of Air Force named after Ivan Kozhedub (Kharkov, Ukraine), E-mail: ra.mih.75@ukr.net

Problem of safety: from antiquity to Renaissance.

Abstract. The comprehension of dangers accompanying life of man compelled and compels people to begin to think about the possible variants of rescue – economies of body, soul, continuation of own life and existence of human family.

The results of analysis of scientific sources and publications testify that the problem of safety the last years became extraordinarily popular and used so widely, that often enough is impossible to distinguish essence and limits of application of basic component concepts and categories in this context. Therefore there is a necessity to specify essence and maintenance of the philosophical understanding of problem of safety on the basis of retrospective analysis of inheritance of the most characteristic representatives of philosophical idea in this direction that is the aim of this article.

Keywords: safety, danger, public order, society, peace, war.

УДК 279.125(477.81/.82)

Булига І. І.,

кандидат філософських наук, доцент,
кафедра філософії Рівненського державного
гуманітарного університету.
(Рівне, Україна), E-mail: irina@mail.rv.ua

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПЯТИДЕСЯТНИЦЬКИХ КОНФЕСІЙ ВОЛИНСЬКОГО РЕГІОНУ В КІНЦІ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Анотація. Якійсь відмінній суспільно-політичній реальності в Україні кінця ХХ століття поставили перед п'ятидесятницьким рухом нові виклики: переоцінка усталеної системи життєвих координат, норм, традицій, моделей поведінки, напрацювання сучасних форм та методів взаємодії із суспільством. Відгуком на ці виклики стало активне входження п'ятидесятників «у світ». Відтак сучасні п'ятидесятницькі течії демонструють високу динаміку зростання й посилення своєї присутності в різних сферах суспільного буття Волинського регіону. Ідейна різноманітність і багатогранність спільнот і асоціацій християн віри євангельської афішує про якісно нові явища в українському євангельському русі та релігійному житті регіону, зважаючи на те, що Волинський регіон акумулює третину п'ятидесятницьків всієї України.

Ключові слова: протестантизм, п'ятидесятництво, харизматичний рух, Волинський регіон, інституалізація.

Постановка проблеми. Початок ХХІ століття утверджує різноманіття протестантських церков, вагома частка яких – п'ятидесятницькі. У загальносвітовому масштабі – це доволі потужні та сильні релігійні громади. Згідно прогнозів до 2040 р. чисельність п'ятидесятників складатиме 1 млрд. чоловік. Відтак кількісно вони співпадатимуть з індуїстами. Це дає підстави нам зробити висновки, що п'ятидесятництво – напрям християнства, що апелює до майбутнього.

Знаковим, на нашу думку є те, що Комітет Міжнародної асамблеї християн віри євангельської (МАХВС) вирішив провести у 2016 р. в Україні Світовий конгрес християн віри євангельської. Такий факт підтверджує міркування щодо загальносвітових тенденцій поширення та популярності п'ятидесятництва на українських теренах. Особливо такі процеси є відчутними у Волинському регіоні (до слова, відзначимо, що в Рівненській та Волинській областях України налічується майже третина п'ятидесятників України). Саме у цьому ця течія пізнього протестантизму демонструє принципово нові прояви християнства, стоїть в авангарді «євангельського буму» на Волині, відома багатьма течіями та доктринами, мобільністю, оперативністю, здатністю маніфестувати харизматичними ідеями.